

TRUNG TÂM THÔNG TIN TƯ LIỆU KH&CN QUỐC GIA

# KỸ YẾU HỘI THẢO KHOA HỌC KINH TẾ TRI THỨC

TẬP I

VDC Media – 2001

## MỤC LỤC

|                                                                                                         |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| LỜI NÓI ĐẦU .....                                                                                       | 2   |
| LỜI GIỚI THIỆU CỦA BAN TỔ CHỨC HỘI THẢO .....                                                           | 4   |
| PHÁT BIỂU KHAI MẠC .....                                                                                | 9   |
| PHÁT BIỂU CHÀO MỪNG.....                                                                                | 12  |
| BÁO CÁO ĐỀ DẪN “KINH TẾ TRI THỨC VỚI CHIẾN LƯỢC PHÁT TRIỂN CỦA VIỆT NAM” .....                          | 15  |
| NỀN KINH TẾ TRI THỨC - MỘT CƠ HỘI MỚI CHO NƯỚC TA SAU HAI THẾ KỶ.....                                   | 35  |
| XU THẾ PHÁT TRIỂN CỦA KINH TẾ TRI THỨC VÀ NHỮNG TÁC ĐỘNG ĐỐI VỚI QUAN HỆ<br>KINH TẾ QUỐC TẾ.....        | 41  |
| TRI THỨC VÀ PHÁT TRIỂN TRONG THỜI ĐẠI NGÀY NAY.....                                                     | 52  |
| GÓP PHẦN TÌM HIỂU KINH TẾ TRI THỨC .....                                                                | 65  |
| KINH TẾ TRI THỨC KINH NGHIỆM CỦA MỘT SỐ NƯỚC PHÁT TRIỂN .....                                           | 74  |
| KINH TẾ TRI THỨC VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA CHO VIỆT NAM .....                                              | 91  |
| MỘT VÀI Ý KIẾN VỀ KINH TẾ TRI THỨC VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA VỚI VIỆT NAM.....                             | 98  |
| CÔNG NGHIỆP HOÁ, HIỆN ĐẠI HOÁ VÀ NỀN KINH TẾ DỰA TRÊN TRI THỨC .....                                    | 102 |
| NỀN KINH TẾ TRI THỨC VÀ MỤC TIÊU CÔNG NGHIỆP HOÁ-HIỆN ĐẠI HOÁ CỦA VIỆT NAM<br>TRONG TẦM NHÌN 2020 ..... | 108 |
| KINH TẾ TRI THỨC VÀ VẤN ĐỀ LỰA CHỌN MÔ HÌNH PHÁT TRIỂN Ở VIỆT NAM (Các luận đề)... ..                   | 115 |
| VỀ CON ĐƯỜNG XÂY DỰNG KINH TẾ TRI THỨC Ở NƯỚC TA .....                                                  | 131 |
| XÂY DỰNG MỘT NỀN KINH TẾ ĐỘC LẬP TỰ CHỦ Ở VIỆT NAM TRONG QUÁ TRÌNH HỘI NHẬP<br>KINH TẾ QUỐC TẾ.....     | 142 |

## LỜI NÓI ĐẦU

*Để thiết thực phục vụ việc chuẩn bị các văn kiện của Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ IX, Ban Khoa giáo Trung ương, Bộ Khoa học, Công nghệ và Môi trường, Bộ Ngoại giao đã phối hợp tổ chức Hội thảo "Kinh tế tri thức và những vấn đề đặt ra đối với Việt Nam" trong hai ngày 21 và 22 tháng 6 năm 2000 tại Hà Nội. Tham gia Hội thảo có 153 đại biểu từ 20 Bộ, Ban, ngành Trung ương, 13 Viện nghiên cứu chiến lược, chính sách và khoa học công nghệ, 5 doanh nghiệp trong các lĩnh vực công nghệ cao.*

*Đồng chí Lê Xuân Tùng, ủy viên Bộ Chính trị, Phó Thủ tướng Phạm Gia Khiêm và nhiều đồng chí lãnh đạo cao cấp của Đảng và Nhà nước đã đến dự.*

*Hội thảo tập trung nhấn mạnh về sự phát triển mạnh mẽ của cuộc cách mạng khoa học công nghệ hiện đại, sự bùng nổ các công nghệ cao, nhất là công nghệ thông tin, công nghệ sinh học... "đang tạo ra những biến đổi về chất chưa từng có trong lực lượng sản xuất, đưa nhân loại từng bước quá độ sang một trình độ văn minh mới - văn minh trí tuệ"\*, mà nội dung chủ yếu của nó là nền kinh tế tri thức. Đó là xu thế tất yếu của quá trình phát triển sức sản xuất, là thành tựu quan trọng của loài người mà chủ nghĩa xã hội phải nắm lấy và tiếp thu. Nhiều nước trên thế giới đang tích cực hình thành chiến lược để đi vào kinh tế tri thức, xã hội thông tin.*

*Đối với nước ta, sự xuất hiện của nền kinh tế tri thức là cơ hội lớn để đẩy nhanh công nghiệp hoá, hiện đại hoá, phát triển lực lượng sản xuất đi lên chủ nghĩa xã hội. Nếu không biết tận dụng cơ hội này để đổi mới cách nghĩ, cách làm, nâng cao năng lực nội sinh, bắt kịp tri thức mới của thời đại, thì không thể đi tắt đón đầu và sẽ tiếp tục tụt hậu rất xa.*

*Vì vậy, việc tìm hiểu và làm rõ khái niệm, bản chất và xu hướng phát triển của kinh tế tri thức, các tác động về kinh tế, xã*

*hội, thời cơ, thách thức và những vấn đề đặt ra đối với Việt Nam trước xu thế phát triển của kinh tế tri thức, trên cơ sở đó đề xuất những vấn đề về chiến lược phát triển đất nước trong giai đoạn tới, có ý nghĩa đặc biệt quan trọng. Hội thảo lần này là bước khai phá để thực hiện mục đích đó.*

*Các tham luận trong Hội thảo rất phong phú, với những cách nhìn từ nhiều góc độ khác nhau trong việc phân tích, lý giải một vấn đề còn rất mới mẻ đối với nước ta. Hầu hết các tham luận đều có những đề xuất về chủ trương, giải pháp, nhằm đưa nước ta nhanh chóng tiếp cận nền kinh tế tri thức.*

*Xin trân trọng giới thiệu bản Kỷ yếu Hội thảo để các đồng chí tham khảo.*

*Ban Tổ chức Hội thảo chân thành cảm ơn các tác giả đã tham gia nhiệt tình và có trách nhiệm cao, đóng góp những bản tham luận có nhiều giá trị lý luận và thực tiễn cho bản Kỷ yếu và mong được tiếp tục cộng tác trong thời gian tới.*

Ban Tổ chức Hội thảo

## LỜI GIỚI THIỆU CỦA BAN TỔ CHỨC HỘI THẢO

*Kính thưa các đồng chí lãnh đạo Đảng và Nhà nước,*

*Kính thưa các quý vị đại biểu,*

*Kính thưa tất cả các đồng chí, các bạn đồng nghiệp.*

Hôm nay, được sự quan tâm của lãnh đạo cấp cao của Đảng và Nhà nước ta, với sự chỉ đạo sát sao của các đồng chí lãnh đạo các cơ quan hữu quan, cùng sự ủng hộ nhiệt tình và hợp tác chặt chẽ của các bộ, ngành và các nhà nghiên cứu, Ban Khoa giáo Trung ương, Bộ Khoa học, Công nghệ và Môi trường cùng Bộ Ngoại giao đồng tổ chức cuộc Hội thảo khoa học mang chủ đề "Nền Kinh tế Tri thức và các vấn đề đặt ra đối với Việt Nam". Có thể nói, đây là cuộc hội thảo khoa học đầu tiên được tiến hành tại Việt Nam về chủ đề quan trọng này, được phối hợp tổ chức chặt chẽ, mang tính liên bộ, với sự tham gia đông đảo ở cấp cao, đại diện cho các cơ quan quan trọng của Đảng và Chính phủ, cùng sự có mặt của đại diện một số doanh nghiệp.

Như các đồng chí đã biết, mục đích của cuộc Hội thảo lần này là nhằm bước đầu đẩy lên trong xã hội, trước hết là trong giới nghiên cứu và những người tham gia vào công tác hoạch định chính sách, cuộc thảo luận về một xu hướng phát triển mới của kinh tế thế giới, qua đó góp phần nâng cao hiểu biết và nhận thức chung trong các giới về vấn đề kinh tế tri thức và từng bước đi tới sự thống nhất trong nhận định về xu hướng này.

Cuộc hội thảo cũng sẽ đồng thời xem xét một số vấn đề chủ yếu đặt ra đối với Việt Nam trong điều kiện thế giới hiện nay đang ngày càng chuyển mạnh sang nền kinh tế dựa trên tri thức, thông qua việc xem xét những tác động của xu thế xã hội hoá nền kinh tế thế giới để nhận định khả năng phát triển nền kinh tế tri thức ở nước

ta và từ đó đề xuất những khuyến nghị đóng góp vào việc xây dựng chiến lược phát triển đất nước trong thế kỷ 21.

*Kính thưa các đồng chí,*

Có thể nói, chưa bao giờ như hiện nay, khi chúng ta đi đến bất cứ đâu, tham dự bất cứ một hội nghị quốc tế lớn nào có liên quan đến phát triển và hợp tác kinh tế quốc tế mà không được nghe tới một thuật ngữ mới, thuật ngữ này có thể có những biến thiên nhất định như: "kinh tế tri thức" (knowledge economy) hay "nền kinh tế dựa trên tri thức" (knowledge-based economy), "nền kinh tế mới" (new economy), hay "nền kinh tế số hoá" (digital economy), v.v.. và v.v.. Nhưng tựu chung lại, tất cả những thuật ngữ trên, về thực chất, đều đang đề cập tới một xu thế phát triển mới, một xu thế mang tính bước ngoặt, sẽ ảnh hưởng ngày càng lớn tới đời sống chính trị và kinh tế thế giới, được dự đoán có khả năng làm cho văn minh thế giới có những biến đổi với những tốc độ bất thường, dẫn tới sự thay đổi tạo giai đoạn phát triển lịch sử mới. Nền kinh tế này, với việc lấy tri thức và sáng tạo kỹ thuật mới làm cơ sở, lấy toàn cầu làm thị trường, có thể sẽ làm thay đổi sâu sắc mô hình tăng trưởng kinh tế, kết cấu ngành nghề, thể chế kinh tế, kết cấu xã hội, chế độ giáo dục, hướng đi của nền văn hoá các nước. Đồng thời, nó cũng sẽ đặt ra nhiều vấn đề mới, những cơ hội mới cùng những thách thức mới cho việc hoạch định và thực thi chính sách đối nội, đối ngoại của mỗi quốc gia.

Ý thức được những tác động to lớn có thể có của loại hình kinh tế mới này đối với sự phát triển của nhân loại, sự phồn vinh và tăng trưởng bền vững của mỗi quốc gia, những cơ hội và thách thức mà nó đặt ra đối với Việt Nam, Đồng chí Tổng Bí thư Lê Khả Phiêu, trong phát biểu của mình nhân dịp kỷ niệm lần thứ 110 ngày sinh của Chủ tịch Hồ Chí Minh kính yêu đã khẳng định: "Để thực hiện công nghiệp hoá, hiện đại hoá phải phát triển khoa học và công nghệ, bảo đảm cho khoa học và công nghệ thật sự trở thành lực lượng sản xuất trực tiếp và động lực chủ yếu trong phát triển kinh tế-xã hội, khắc phục nguy cơ tụt hậu về khoa học và công nghệ. Trong thời đại cách mạng thông tin hiện nay, chúng ta không có sự lựa chọn nào khác là phải tiếp cận nhanh chóng với tri thức và công nghệ mới nhất của thời đại để hiện đại hoá nền kinh tế, tạo ra sự chuyển dịch cơ cấu kinh tế theo hướng từng bước hình thành nền



kinh tế tri thức, có năng lực cạnh tranh với giá trị gia tăng ngày càng cao". Và ngày hôm nay, sự quan tâm đó của Đảng và Chính phủ cũng tiếp tục được thể hiện bằng sự có mặt đông đảo của nhiều đồng chí lãnh đạo cấp cao của Đảng và Chính phủ, cho dù công việc bận bịu vẫn đến đây tham gia cuộc Hội thảo khoa học này. Ngày hôm nay, chúng ta rất vinh dự và hân hạnh được chào mừng sự có mặt của:

Đồng chí Lê Xuân Tùng, Ủy viên Bộ Chính trị Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam, phụ trách công tác tư tưởng văn hoá và khoa giáo;

Đồng chí Phạm Gia Khiêm, Ủy viên Trung ương Đảng, Phó Thủ tướng Chính phủ;

Đồng chí Vũ Đình Cự, Ủy viên Trung ương Đảng, Phó Chủ tịch Quốc hội.

Chúng tôi cũng rất vinh dự được nhiệt liệt chào mừng sự tham gia của nhiều đồng chí lãnh đạo cao cấp khác của các cơ quan Đảng và Nhà nước ta, như Ban Khoa giáo Trung ương, Văn phòng Trung ương Đảng, Ban Kinh tế Trung ương, Ban Tổ chức Trung ương, Ban Tư tưởng - Văn hoá Trung ương, Ban Đối ngoại Trung ương, Hội đồng Lý luận Trung ương, Văn phòng Chính phủ, Hội đồng thẩm định nhà nước, Trung tâm KHXH và NV quốc gia, Ban Tổ chức và cán bộ của Chính phủ, cùng các đồng chí Lãnh đạo, đại diện các bộ, ngành của Chính phủ như: Bộ Quốc phòng, Bộ Công an, Bộ Ngoại giao, Bộ Kế hoạch và Đầu tư, Bộ Công nghiệp, Bộ Tư pháp, Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn, Bộ Khoa học, Công nghệ và Môi trường, Bộ Văn hoá - Thông tin, Bộ Giáo dục và Đào tạo, Bộ Lao động, Thương binh và Xã hội, Bộ Y tế, Bộ Giao thông Vận tải, Ngân hàng Nhà nước Việt Nam, Tổng cục Bưu chính Viễn thông, Ủy ban Bảo vệ và Chăm sóc trẻ em Việt Nam, Ủy ban Quốc gia Dân số và Kế hoạch hoá gia đình, Ủy ban Thể dục Thể thao.

Chúng tôi xin nhiệt liệt chào mừng sự tham gia của các đồng chí lãnh đạo, các cán bộ nghiên cứu hàng đầu thuộc các cơ quan nghiên cứu quan trọng của Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh; Viện Kinh tế thế giới, Viện Văn học, Viện Kinh tế học, Trung tâm Thông tin thuộc Trung tâm KHXH và NVQG; Viện Toán học thuộc Trung tâm KHTN & CN Quốc gia; Trường Đại học Quốc gia Hà nội, Trường Đại học Bách khoa, Học viện Quan hệ Quốc tế, cùng

toàn thể các đồng chí đại diện nhiều Cục, Vụ, Viện thuộc các cơ quan trung ương Đảng và các Bộ ngành của Chính phủ.

*Kính thưa các đồng chí,*

Trong hai ngày tới, chúng ta sẽ tập trung vào thảo luận về hai vấn đề lớn: (1) những khái niệm chung về nền kinh tế tri thức và, (2) những vấn đề đặt ra đối với Việt Nam. Chúng ta sẽ được nghe nhiều tham luận của đại diện một số bộ, ngành, doanh nghiệp và các học giả. Tiếp đó, chúng ta sẽ cùng nhau thảo luận về các vấn đề được nêu hoặc thấy cần nêu thêm. Ban Tổ chức đã chuẩn bị một số tài liệu trong đó chủ yếu bao gồm những tham luận của các báo cáo viên cùng lịch trình làm việc trong hai ngày và danh sách đại biểu. Chúng tôi cũng chuẩn bị một phiếu tham khảo ý kiến trong đó mong muốn tất cả mọi thành viên tham gia cuộc Hội thảo này nêu những câu hỏi hoặc những khuyến nghị có liên quan đến các vấn đề cụ thể mà chúng ta sẽ thảo luận để Ban tổ chức tổng hợp, nhằm giải đáp hoặc đưa vào phần khuyến nghị khi kết thúc Hội thảo.

Thay mặt Ban Tổ chức Hội thảo, chúng tôi bày tỏ sự mong mỏi rằng, tuy hai ngày có thể là quá ngắn ngủi cho một hội thảo bàn về một chủ đề lớn và rất mới như thế này, với sự chuẩn bị có thể còn có những khiếm khuyết, trang thiết bị và hội trường phục vụ có thể còn chưa thực đầy đủ, khang trang, nhưng với sự động viên cổ vũ của nhiều đồng chí lãnh đạo cao cấp của Đảng và Nhà nước, sự tham gia nhiệt tình của tất cả các đồng chí có mặt tại đây, Hội thảo của chúng ta sẽ thành công tốt đẹp. Chúng tôi mong muốn chúng ta chia sẻ cùng nhau một ước nguyện rằng, Hội thảo này sẽ là bước khởi đầu có ý nghĩa tạo đà cho những bước tiếp theo nhằm đóng góp một cách hữu ích vào công tác hoạch định chính sách phát triển đất nước của Đảng và Nhà nước ta, góp phần quan trọng và thiết thực vào việc đạt tới mục tiêu nhanh chóng thực hiện công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước. Chúng tôi tin tưởng rằng, dân tộc Việt Nam, vốn được thế giới biết tới không chỉ bởi lòng yêu nước, ý chí quật cường không bao giờ cam tâm làm nô lệ, mà còn nổi tiếng bởi tính cần cù, trí thông minh và khả năng sáng tạo, sẽ cương quyết không thể chịu thua trong trận chiến mới mang tính toàn cầu này, vì những lý tưởng cao đẹp của CNXH, vì mục tiêu cao đẹp mà Đảng đã vạch ra, vì một Việt Nam dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng,



văn minh, vì một Việt Nam hùng cường, tự hào ngẩng cao đầu sánh vai cùng cường quốc năm châu.

Sau đây, để chính thức bắt đầu làm việc, chúng tôi xin trân trọng kính mời Đồng chí Đặng Hữu, Ủy viên Trung ương Đảng, Trưởng Ban Khoa giáo Trung ương; Đồng chí Chu Hảo, Thứ trưởng thường trực Bộ Khoa học, Công nghệ và Môi trường; Đồng chí Nguyễn Đức Hùng, Trợ lý Bộ trưởng Ngoại giao, lên bàn chủ tịch đồng chủ tọa cuộc Hội thảo.

Xin chân thành cảm ơn sự chú ý của tất cả các đồng chí./.

## PHÁT BIỂU KHAI MẠC

**GS.TS CHU TUẤN NHẠ**

**Bộ trưởng Bộ Khoa học, Công nghệ và Môi trường**

Cùng với nhân loại, chúng ta đang tiến vào thế kỷ mới, thế kỷ của những thay đổi sâu sắc, mãnh liệt và có tính phổ biến trên phạm vi toàn thế giới. ở khắp mọi nơi, từ các diễn đàn Liên Hợp Quốc, các Hội nghị thượng đỉnh tới các cuộc tiếp xúc song phương, các hội nghị, hội thảo khoa học quốc tế, quốc gia, đều có thể bắt gặp ngày càng thường xuyên những khái niệm rất mới về giai đoạn phát triển hiện nay. Đó là các khái niệm: toàn cầu hoá, xã hội thông tin, kinh tế học hỏi, kinh tế tri thức. Nội dung của các khái niệm này còn đang được hiểu khác nhau, tùy thuộc vào trình độ phát triển, trình độ khoa học và công nghệ của mỗi khu vực, mỗi quốc gia. Mặc dù chưa đạt tới sự nhất quán đầy đủ, chính xác về nội dung của từng khái niệm, song đã có một sự đồng thuận rất lớn là hầu hết các chính khách, các nhà khoa học, các giới kinh doanh đều nhận thức ngày một rõ nét hơn những thời cơ to lớn cũng như những thách thức ghê gớm ở đằng sau mỗi khái niệm, mỗi xu thế phát triển nói trên.

Trong số những khái niệm trên đây, khái niệm "kinh tế tri thức" được nhiều người quan tâm hơn cả. Tuy các nhà khoa học còn có những quan niệm khác nhau về kinh tế tri thức, nhưng đã có thể thống nhất với nhau về một số đặc điểm cơ bản, đó là:

- Trong nền kinh tế tri thức, cơ cấu sản xuất và nền tảng của sự tăng trưởng kinh tế ngày càng dựa vào việc ứng dụng các thành tựu khoa học và công nghệ, nhất là các công nghệ cao;

- Tỷ trọng GDP hoặc tỷ trọng ngành nghề đều có sự dịch chuyển dần từ sản xuất vật chất sang hoạt động xử lý thông tin là chủ đạo;

